

LE DÉBARQUEMENT DE PROVENCE

DE 'ANDERE' D-DAY VAN 1944

Wie denkt aan de ontknoping van de Tweede Wereldoorlog in Europa en de overwinning op de nazi's, denkt al gauw aan D-day. Tijdens deze geallieerde invasie op 6 juni 1944 bestormden meer dan 156.000 troepen de stranden van Normandië. Door D-day keerde het tij voor de Duitse bezetter, absoluut. Maar heb je al eens van de 'andere D-Day' gehoord? *Le débarquement de Provence*, een groot militair succes, vond in de Var plaats op 14 en 15 augustus 1944 – dit jaar precies tachtig jaar geleden.

TEKST: SUZANNE RIETMEIJER

 [coteprovence.nl/winter2024](https://www.youtube.com/watch?v=coteprovence.nl/winter2024)

Fête de la libération in Le Muy
foto: © Ville du Muy

F.F.I.

Ook het verzet speelde tijdens Operatie Dragoon een grote rol. Niet alleen werden zij met de cryptische zinnen als *'Le chef est affamé'*, de chef heeft honger, op de hoogte gebracht van het begin van de operatie op de avond van 14 augustus 1944, maar ook toen de troepen aan land kwamen, werden zij door het lokale verzet ondersteund. De verzetsmensen konden herkend worden aan de stoffen band om hun arm met de letters F.F.I. en het kruis van Lotharingen. Het Franse verzet bestond gedurende de oorlog uit veel verschillende militaire groepen die in 1944 verenigd werden onder de Forces Françaises de l'Intérieur; F.F.I.

Nancy heeft een stijve nek' en 'Gaby gaat in het gras liggen'. Het begon in de zomer van 1944 allemaal met enkele cryptische zinnen. Want toen over Radio Londres zinnen als 'Nancy a le torticolis' en 'Gaby va se coucher dans l'herbe' klonken, wist het verzet in Zuid-Frankrijk dat de Geallieerden eraan kwamen, eindelijk.

De marine- en luchtoperatie met de naam Dragoon werd in de volksmond *le débarquement de Provence* genoemd; de landing van de Geallieerden in Zuid-Frankrijk. Amerikaanse, Britse, Canadese en Franse troepen streden tijdens deze operatie zij aan zij om de Côte d'Azur te bevrijden. Het werd uiteindelijk de grootste vlootlanding die de Middellandse Zee ooit heeft gekend en zorgde voor een razendsnelle bevrijding van Zuid-Frankrijk. En,

'Nancy a le torticolis'

niet onbelangrijk: er vielen ook veel minder doden dan tijdens D-Day in Normandië. Je kunt je dus met recht afvragen waarom je nog nooit of weinig van deze Provençaalse landing gehoord hebt. Geen zorgen, ook voor de meeste Fransen is deze informatie vrij nieuw. Wat maakte deze 'andere D-Day' aan de Côte zo succesvol, en waarom stond deze operatie tachtig jaar lang in de schaduw van Normandië? Het geeft stof tot nadenken, ook voor de Fransen.

SÜDWALL

In juni 1944 verloor de Duitse bezetter in Noord-Frankrijk flink terrein. De opmars van de Geallieerden tijdens Operatie Overlord, in de volksmond D-Day genoemd, was succesvol en gaf inwoners van bezet Europa hoop. Hoewel deze operatie cruciaal was voor het verdere verloop van de oorlog, ging het succes helaas ook gepaard met zware verliezen onder de Geallieerden.

Enkele weken later, op 15 augustus 1944, werd in de Provence een tweede front geopend tijdens Operatie Dragoon. De twee D-days vonden niet op hetzelfde moment plaats, maar dit was lange tijd wél de bedoeling. Het idee voor de landingen werd in 1943 op de conferentie in Teheran gepresenteerd, maar uiteindelijk werd die in de Provence door logistieke redenen uitgesteld. Generaal de Gaulle drong aan op deze militaire operatie, maar het was aan de vastberadenheid van de Amerikanen te danken dat deze gehandhaafd bleef.

De nazi's noemden hun verdediging van de Côte d'Azur de *Südwall*, de zuidmuur. Deze verdedigingslinie was ontworpen om een mogelijke geallieerde invasie vanuit de Middellandse Zee te weerstaan, vergelijkbaar met de *Atlantikwall* die langs de westkust van Europa liep. Met Operatie Dragoon wilden de Geallieerden deze linie doorbreken, de bevolking bevrijden en de strategische havens van Toulon en Marseille terugwinnen.

Hoewel de Duitse troepen al verwachtten dat een grote Zuid-Franse landing in aantocht was, waren ze niet op de hoogte van de datum en werden ze in de nacht van 14 augustus 1944 compleet verrast.

DE CIJFERS

Soms zijn aantallen zo omvangrijk, dat het lastig is om je er een voorstelling van te maken. Dat zal voor het aantal Geallieerden dat bij Operatie Dragoon actief was wellicht ook gelden, maar het weerspiegelt ook de grootsheid van de landing. In totaal landden tijdens de operatie 450.000 man op de stranden tussen Rayol-Canadel-sur-Mer en Saint-Raphaël – waarvan 250.000 Fransen uit het later beroemde B-leger onder leiding van generaal Jean de Latre de Tassigny dat grote delen van Frankrijk bevrijdde. De aanval werd ingezet door 2.100 oorlogsschepen en 1.900 (zweef)vliegtuigen die bij La Motte en Le Muy 9.000 parachutisten dropten. Natuurlijk kwamen niet al deze soldaten gelijk aan wal, het waren er ongeveer 60.000 per dag.

Ook was er een belangrijke rol weggelegd voor het verzet. Op de avond van 14 augustus werd het binnenlandse verzet al met cryptische radioboodschappen van Radio Londres op de hoogte gebracht, maar het verzet was daarvoor ook al cruciaal. In steden zoals Marseille, Toulon en Nice, maar ook in een aantal kleinere steden zoals Draguignan en Arles kwamen de stedelingen al in opstand tegen de

foto: © Rue des Archives/Tallandier

Radio Londres

Radio Londres werd van 1940 tot 1944 uitgezonden door de BBC vanuit Londen naar het door nazi-Duitsland bezette Frankrijk. De uitzendingen waren volledig in het Frans en hadden als doel de propagandaboodschappen van het door de Duitsers gecontroleerde Radio Paris en de Vichy-regering via Radiodiffusion Nationale te weerleggen. Daarnaast riep het de Franse bevolking op tot verzet en speelde het een belangrijke rol in het doorgeven van gecodeerde berichten aan het Franse verzet.

Paratrooper bedankt verzetsstrijders Marc Rainaut (met nekverband) en Nicole Celebenovitch - foto: © NARA

De inwoners van Sainte-Maxime verwelkomen een Franse tankjager-eenheid - foto: © NARA

Jean-Daniel de Germond 15 jaar in augustus 1944

‘Op 15 augustus veranderden we van planeet. De cultuurschok was heftig. We kwamen plotseling in een consumptiemaatschappij terecht. Producten kwamen in overvloed. Wit brood, thee, koekjes, sigaretten. We gingen naar het strand om alles op te halen.’

Franse leden van het Women's Army Corps op het strand van Saint-Tropez - foto: © NARA

Vichy & de Italiaanse bezetter

Gedurende de Tweede Wereldoorlog hadden de bewoners van Zuid-oost-Frankrijk niet alleen te maken met de Duitse, maar ook met de Italiaanse bezetter. Hoe zat het ook alweer? Frankrijk capituleerde in juni 1940, wat leidde tot het ondertekenen van de wapenstilstand door Maarschalk Philippe Pétain, de leider van de collaborerende Vichy-regering in het zuidelijke deel van Frankrijk. Waar de huidige regio Provence-Alpes-Côte-d'Azur eerst in de *zone libre* van Vichy viel, veranderde dit in 1942 toen de geallieerden landden in Frans Noord-Afrika. Meer bezetting was nodig, aldus Hitler, en dus deed hij een beroep op zijn

fascistische bondgenoot Mussolini; een groot deel van de huidige PACA werd in 1942 en 1943 bezet. De Italiaanse militaire autoriteiten hadden orders, onder andere om een 'harfelijke, maar gereserveerde houding ten opzichte van de burgerbevolking aan te nemen'. De lokale bevolking had echter geen hoge pet op van de Italiaanse bezetter – die door verschillende militaire mislukkingen tijdens de oorlog als sukkelig werd beschouwd. En natuurlijk stond de lokale bevolking vijandig tegenover de Italiaanse autoriteiten, maar vergeleken met de Duitsers die eind 1943 hun intrek namen, waren ze een stuk verdraagzamer.

Kenmerkend waren de vele sancties en maatregelen, zoals uitgaansverboden en gijzelingen, die wel werden geëist, maar nooit werden uitgevoerd. Een idyllisch plaatje was het absoluut niet, ook de Italiaanse bezetter probeerde koste wat kost het Franse verzet uit te roeien, maar hun aanwezigheid zorgde ook voor minder repressie door de Vichy-regering, met name van de Joden.

bezetter vóór de aankomst van de bevrijdingstroepen. Daarnaast viel het verzet de bezettingstroepen geregeld lastig, hielp het verzet flink bij de voorbereiding van Operatie Dragoon en waren het verzetsstrijders die de gelande troepen begeleidden bij hun opmars.

'Hoewel men rekende op twee maanden, werd de Provence in minder dan twee weken bevrijd.'

COMPLEET OVERROMPELD

Op 15 juni, vlak na D-Day in Normandië, begonnen de voorbereidingen en werden Amerikaanse en Franse divisies van het Italiaanse front gehaald. Twee maanden later, op 14 augustus, voer de geallieerde vloot eerst richting Genua om de vijand te misleiden, om vervolgens koers te zetten naar de kust van de Var. Het binnenlandse verzet werd vervolgens in de avond van 14 augustus met de berichten van Radio Londres op de hoogte gebracht en 's nachts landden al de eerste commando's aan weerszijden van Cap Nègre in Le Lavandou en op l'Île du Levant en Port-Cros voor de kust van Hyères. Daarnaast werden de eerste vijfduizend parachutisten in het holst van de nacht tussen La Motte en Le Muy gedropt.

De volgende ochtend, 15 augustus om 8.00 uur, begon de landing officieel. De 3e, 36e en 45e Amerikaanse infanteriedivisies vielen de stranden tussen Cavalaire-sur-Mer en Saint-Raphaël aan. De gevechten werden in drie sectoren georganiseerd: Alpha in het westen (Ramatuelle en Cavalaire-sur-Mer), Delta in het midden (Sain-

te-Maxime) en Camel in het oosten (Saint-Raphaël). De volgende dag, 16 augustus, landde het grootste deel van de Franse troepen, l'Armée B, dat onder leiding stond van generaal de Lattre de Tassigny. Die laatste vestigde zijn hoofdkwartier in Cogolin.

Overrompeld door de Geallieerde operatie beval Hitler de Wehrmacht naar het noorden op te rukken; alleen de divisies die in Toulon en Marseille waren gestationeerd moesten koste wat kost weerstand bieden. Uiteindelijk capituleerde de Duitse bezetter in beide steden na dagen van intense gevechten op 28 augustus. De havensteden zouden een onschatbare rol spelen in de bevoorrading van de geallieerde legers; meer dan 900.000 manschappen en vier miljoen ton aan uitrusting zouden er aankomen.

Hoewel men rekende op twee maanden, werd de Provence in minder dan twee weken bevrijd. De snelheid waarmee de Geallieerden de steden aan de Côte d'Azur bevrijdden, lag zo hoog, dat er geregeld bevoorradingproblemen waren. Een groot verschil, in tegenstelling tot in Normandië, was dat de Fransen hier zelf grotendeels verantwoordelijk voor hun eigen bevrijding waren. Dit maakte het mogelijk voor De Gaulle om, samen met de Amerikanen, Sovjets en Britten, aanwezig te zijn bij het ondertekenen van de Duitse overgave op 7 en 8 mei 1945.

HOLLYWOOD

Waarom is de landing in de Provence dan toch minder bekend dan die in Normandië? Hoewel de operatie militair belangrijker was, werd zij ook deels overschaduwd door de bevrijding van Parijs eind augustus 1944. Ook lijkt de landing, juist omdat het zo'n succes was, onderschat te worden. De doelen werden snel bereikt en de verliezen waren

L'Armée B: les tirailleurs sénégalais
foto: © NARA

Le Muy: re-enactment van de bevrijding
foto: Ville du Muy

Raymond Bernardi 14 jaar in augustus 1944

'Sainte-Maxime werd drie uur na D-Day bevrijd. Ik herinner me die saamhorigheid tussen de soldaten en de mensen van Sainte-Maxime, die elkaar omhelsden en zongen "Vive les Libérateurs!" Het was prachtig.'

Saint-Raphaël: re-enactment van de landing foto: Franck Cluzel

Praktische informatie

- Musée National de la Marine in Toulon, Place Monsenergue, Quai de Norfolk, Toulon, musee-marine.fr/nos-musees/toulon.html, € 7 voor volwassenen.
- Mémorial Mont Faron en de website van de *téléphérique* die je naar boven brengt, montfaron.onacvg.fr, telepherique-faron.fr, € 6 voor volwassenen.
- De website van het departement over de verschillende D-Day-activiteiten in de omgeving, visitvar.com/what-to-do/culture/landing-route-provence.
- Le Chemin de Mémoire in Saint-Raphaël, saint-raphael.liberationroute.com.
- Musée d'Artillerie, 1580 Avenue de la Grande Armée, Draguignan, toegang gratis.
- Mémorial du Rhône et Cimetière Américain, 553 Boulevard Kennedy, Draguignan.

minimaal, waardoor het bijna makkelijk leek. In werkelijkheid was er echter niets makkelijk aan, de operatie was gewoon erg goed voorbereid en er vielen veel minder dodelijke slachtoffers. Ter vergelijking: op 15 augustus werden duizend mannen gedood, of raakten vermist of gewond, tien keer minder dan op 6 juni in Normandië.

Ook bleef interesse uit Hollywood uit. Er waren tijdens de Provençaalse landing veel soldaten gemobiliseerd, maar weinig Amerikanen vergeleken met Normandië. Films over Amerikaanse soldaten zoals *Saving Private Ryan* en *The Longest Day* spraken het Amerikaanse publiek nu eenmaal meer aan.

'Steden als Parijs bevrijd door zwarte strijdkrachten? Dat vonden de Amerikanen symbolisch niet in de haak.'

FRANSER, MINDER BLOEDERIG

Historici noemen le débarquement de Provence graag *'Plus français, moins sanglant'*, 'Franser en minder bloederig' vanwege het veel lagere gewonden- en dodental. Maar wie zich verdiept in *l'Armée B*, de militaire eenheden onder bevel van generaal de Lattre de Tassigny, valt al snel iets anders op waar het bloed evengoed van kan koken. Dit leger bestond voor een groot deel uit Afrikaanse soldaten die lange tijd niet genoeg lof kregen voor hun rol in de bevrijding. Zo bestond het leger in augustus 1944 uit 84.000 *pieds-noirs*, Fransen van Europese afkomst die tot de onafhankelijkheid in Noord-Afrika woonden, 12.000 soldaten van de Forces Françaises

Libres van generaal De Gaulle, 12.000 Corsicanen en 5.000 vrouwen. Opvallender is dat *l'Armée B* daarnaast ook uit 130.000 soldaten uit Algerije en Marokko en 12.000 soldaten uit het koloniale leger bestond, waaronder de *tirailleurs sénégalais*, de Senegalese schutters, en soldaten uit de Antillen en het Stille Oceaan gebied.

Vond Frankrijk het misschien lastig dat dit óók het Franse gezicht was van de grote bevrijding? Het land zou immers nog tientallen jaren onrust kennen in koloniën zoals Indochina, Algerije, Marokko en andere Afrikaanse landen die in de naoorlogse periode onafhankelijkheid nastreefden.

Ja, zo blijkt. En sterker nog: tijdens de oorlog werd er door de Amerikanen al druk uitgeoefend op Frankrijk om *l'Armée B*, dat vanaf september 1944 officieel *La Première Armée* heette, witter te maken. *'Le "blanchiment" des troupes coloniales'*, oftewel: 'het "witmaken" van de koloniale troepen', was voor hen van groot belang. De Verenigde Staten, wier leger, marine en korps mariniers destijds gesegregeerd waren, drongen aan op het belang van een 'witter' leger. Steden als Parijs die bevrijd werden door een leger bestaande uit grotendeels zwarte strijdkrachten? Dat vonden de Amerikanen symbolisch niet in de haak en het kon alleen maar voor opstandigheid in de koloniën zorgen.

TACHTIG JAAR HERDENKEN

Dit jaar is het tachtig jaar geleden dat een zeer divers gezelschap zij aan zij streed met maar één doel voor ogen: de bevrijding van Frankrijk en de rest van bezet Europa. Een mooi moment om iedereen, ook de vergeten en gemarginaliseerde soldaten, te eren. Bekijk de gemiddelde beeldbank van de Provençaalse landing en je zult zien: de diversiteit, die er dus wél was, is ook op de foto's lastig terug te vinden. In welke mate kun je eigenlijk spreken van bevrijding en vaderlandsliefde als je voor je eigen kolonisator vecht? En hoe voelde het voor sommige van deze soldaten om voor het eerst met *La Métropole*, het Franse vasteland, in aanraking te komen? Het zijn vragen die óók een plaats verdienen in het gesprek over de succesvolle, maar zo vaak vergeten 'andere' D-Day.

Gelukkig is daar anno 2024 steeds meer ruimte voor, bewijzen ook de vele tentoonstellingen in grote en kleine musea in de regio. Zo kun je natuurlijk een wandeling maken langs een van de vele D-Daystranden in La Croix-Valmer, Le Rayol-Canadel, Sainte-Maxime, Ramatuelle of meer over de landing leren tijdens een bezoek aan Le Chemin de Mémoire in Saint-Raphaël. Voor wie een beetje Frans kan lezen zijn musea zoals het Mémorial Mont Faron en het Musée National de la Marine in Toulon en het Musée d'Artillerie in Draguignan ook absoluut de moeite waard. ●

